

A korpuszt vizsgáló rész másik nagy egységében az úgynevezett regionalizmusokat mutatja be a szerző (221–411). A nyelvterület peremvidéke négy régiójának három-három morfológiai, illetve család- és keresztnév-regionalizmusát emeli ki, különböző szempontok érvényesítésével a sokrétű elemzési lehetőségek tárházába engedve bepillantást.

Az északi régióban (225–265) a *Lipták*, *Liptai* vizsgálatával a helynévi eredetű nevek terjedésének problémakörét járja körül a szerző. A *Lehota* ~ *Lehotka* családnév kapcsán a helynévi eredetű családneveken keresztül szemlélteti, hogy bár a családnevek jövevényrétege is a lexikai kölcsönzések közé sorolható, átvételük a közszavakétól eltérően történik. Végezetül az északi szláv nyelvek jellegzetes melléknévképzőjének magyaros írásmódú változatával, a *-szky* ~ *-szkij* morfémával ellátott családneveknek szentel figyelmet.

A keleti régióban (265–316) az egymással etimológiai kapcsolatban álló *Argyelán* és *Erdélyi* családnév földrajzi megoszlásáról tudhatjuk meg, hogy keleten, Erdélytől nyugatra koncentráltabb, mint a nyelvterület egyéb részein. A *Szilágyi* lexikális típusa kapcsán a névadás motivációjának kérdésköre kerül az elemzés középpontjába. Az *-ul*, *-uj* ~ *-uly* végű nevekre irányuló morfológiai vizsgálat arra hívja fel a figyelmet, hogy bár ezeket a román nyelvhez szokás kötni, szláv átfedéssel is számolhatunk esetükben.

A déli régióból (317–363) a *Somogyi*-val – egyebek mellett – egy hangtani jelenségre, a *d* ~ *gy* váltakozásra irányul a figyelem. A *Gerencsér* egyetlen labiális változata az *ö*-s alakok hiátusára irányította a szerző figyelmét, ezért a nevet összevetette a *Veres* ~ *Vörös* elterjedtségével. E régió kapcsán végül a *Rad*- előtagú szláv keresztnevekre tért ki a szerző.

A nyugati régió jellemző családnevei közül (363–398) a *Weber*-t és a *Rozmán*-t emeli ki, az íráskép és a magyarba integrálódás összefüggéseinek a vizsgálatával. Ezt követi a *-mann* ~ *-man* utótagú névképzések problémaköre, ugyanis egyes családnevek eredeztetése több nyelvből is lehetséges. Ehhez kapcsolódva a *Zeman* ~ *Szeman* családnévről is ír a szerző (398–411), melyet a németből és a szlávból is átvehettünk. A *z*-s és *sz*-es adatok téri eloszlását térképek is szemléltetik, ugyanis – a korábbi példáktól eltérően – ebben az esetben feltűnő a különbség a történeti és a jelenkori (2009-es) adatok névföldrajzi jellemzői között.

A monográfia bepillantást nyújt az adatok térképre vetítésének elméleti-módszertani nehézségeibe, és a történeti korpuszok személyneveinek számos elemzési lehetőségére irányítja rá az olvasó figyelmét. Sokrétű problémafelvetése ugyanakkor nyilvánvalóvá teszi, hogy nemcsak a névkutatóknak, hanem a nyelvtörténészeknek, történészeknek, kontaktológusoknak és egyéb tudományágak kutatóinak az érdeklődésére is számot tarthat.

BAGYINSZKI SZILVIA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok

Szerkesztő: VÖRÖS FERENC – MISAD KATALIN. Szenczi Molnár Albert Egyesület, Pozsony, 2015. 264 oldal

Az alábbiakban bemutatott kötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferencia-sorozat 5. rendezvényén, Pozsonyban elhangzott előadások írott változatát közli. A tíz

magyar nyelvű előadás összefoglalója szlovák és angol nyelven is, a két szlovák kutató által készített munka pedig szlovákul, angol nyelvű összefoglalóval olvasható.

A kötetnek az előszót (9–14) követő, szakmai részét VÖRÖS FERENC tanulmánya indítja (15–42). A szerző szlovák eredetű, származási helyre utaló családneveket vizsgál két szinkron metszet: a jelenkori, 2009-es és az 1720-as évekbeli korpusz alapján. Az eredményeket térképen is bemutatja, a *Liptai* és a *Lipták*, valamint a *Bánov* és a *Bánszky* családnevek névföldrajzával részletesen is foglalkozva. A változatok gyakoriságát táblázatokban szemlélteti, a magyar és szlovák etimonokat külön kezelve. A tanulmányban a szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a családnévföldrajzi kutatások túlmutatnak a nyelvészet határain: hasznos összefüggések és tanulságok levonását teszik lehetővé a népességtörténettel, népességmozgással foglalkozók számára is.

LANSTYÁK ISTVÁN (43–74) a tulajdonnevekkel és a tulajdonnév-használattal kapcsolatos problémákat mutat be a nyelvmenedzselés-elmélet keretében. A nyelvmenedzselést nyelvről való, metanyelvi tevékenységként értelmezi. Ez a tulajdonnevek vonatkozásában névmenedzselésként használatos, mely magába foglalja a névkezelést is. Ez utóbbin a szerző olyan, nyelvvalakító szándékú cselekvéseket ért, amelyek a névhasználatban felmerülő problémákat kívánják orvosolni: új nevek létrehozása, névadás, névváltoztatás, névváltozás, névviselés. Ezeket áttekintve a szerző két kategóriát hoz létre, a szervezett és az egyszerű névalakítást. Az előbbi a névhasználat jogi szabályozása, az utóbbi pedig a laikus nyelvhasználó döntései által történő tulajdonnév-kezelés. Példaként szlovák–magyar kétnyelvű közösségek tulajdonnév-választási indokait, stratégiáit mutatja be. Zárásként a nyelvmenedzselés-elméletéről mint a nevek tanulmányozására alkalmas elméleti-módszertani keretről olvashatunk.

A harmadik és negyedik tanulmány is szlovák szerző munkája. PAVOL ZIGO írásában is a szlovák–magyar kétnyelvűség kerül előtérbe, a helységnevek szempontjából (76–89). A vizsgált neveket három névadási tendencia alapján meghatározott csoportokba rendezi: a legjellemzőbbek az azonos hangzás motiválta településnevek (*Remeniny* > *Remenye*), ezt követi gyakoriságban a jelentésmotivált fordítás (*Medovarce* > *Méznevelő*), ritkán pedig a két helységnev között nincs sem jelentésbeli, sem hangalaki hasonlóság (*Polichno* > *Parlagos*). A szerző álláspontja szerint a szlovák–magyar kétnyelvű helységnevek használatának kérdésében a történelmi reflexió ellenére is elfogulatlannak kell lenniük a törvényalkotóknak és a nyelvhasználóknak is, hogy maga a nyelv betölthesse funkcióját; jelen esetben: a helységnevek képesek legyenek racionálisan, előítéletektől mentesen kifejezni mindkét népesség identitását.

A következő tanulmány azt mutatja be, hogy a Békéscsabára irányuló szlovák migráció hogyan hatott a névhasználat változására (91–105). A szerző, IVETA VALENTOVA kutatását a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetével együttműködve végezte. Munkájában a szlovák kisebbség családneveit és ezek magyar megfelelőit mutatja be, megvizsgálva a két név közötti nyelvi kapcsolatot. A célja, hogy a családneveket kategorizálja a létrejöttük motivációi szempontjából, valamint leírja gyakoriságukat és térbeli megoszlásukat is. A kutatás távlati célja, hogy a hely- vagy személynevekből eredő családnevek térbeli megoszlását térképeken is ábrázolva bemutathassa a Békéscsabára irányuló szlovák migráció útjait.

FÁBIÁN ZSUZSANNA a magyar eredetű családnevek és egyéb tulajdonnevek olaszban való előfordulását vizsgálja (106–128). A magyar–olasz családnévpárokat a tagok közötti viszony, valamint a magyar eredet bizonyíthatóságának a foka alapján osztályozza.

Megismerhetjük továbbá a 'magyar' jelentésű olasz *ungar* és *magiaro* népnevek történetét is. Az előbbi népnévből keletkezett családnevek például az *Ongarato*, *Ungaretti*, *Ungaro*, *Petrongari*, melyek mai megoszlását térképek mutatják be, akárcsak a *Bano*, *Banfi*, *Barzon*, *Cossutta* lehetséges magyar eredetű családnevek olaszországi előfordulását. A márkanévek körében az *Unicum* és az *Illycaffè* mint lehetséges magyar eredetű elnevezések merülnek fel. Az intézménynevek esetében az elnevezés motivációi nem tisztáztak, de az biztos, hogy közülük több is magyar kapcsolatra utal.

Készülő doktori disszertációjának egy részletét mutatja be ILLÉS ATTILA (129–141). A dolgozat témájának és szerkezeti felépítésének az ismertetése után részletesebben foglalkozik a Csallóköz településeinek a 2014-es lakosság-nyilvántartás adataiban hibásan szereplő személynevek megoszlásával, vagyis azzal, hogy településenként milyen arányban vették a magyar és a szlovák névalakok lejegyzésében. A tanulmány második fele a Dunaszerdahelyi járás és a Csallóköz tollhibás neveit vizsgálja hasonlóképpen. A kutatásból kiderül, hogy a kétnyelvű környezetben sokszor nem a precizitás hiánya okozza a jelenséget, hanem a kétnyelvűségből fakadó bizonytalanság, mely mindkét nyelv szempontjából felléphet.

Az interetnikus kapcsolatok bemutatásának következő állomása a Veszprém megyei Barnag község: SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ e település magyar–német közösségének 19–20. századi keresztnévadási szokásait és ennek változásait vizsgálja (142–160). Az egymás mellett élő magyar és német közösség nyelvileg és felekezetiileg is elkülönül, így a névválasztást e tényezők együttesen befolyásolják. A kutatópont bemutatása után a szerző külön-külön megvizsgálja a német és magyar nemzetiségű lakosok keresztnévállományát a következő szempontok alapján: megterheltség, a névválasztás motivációja, kettős keresztnévadás, névgyakorosság, nevek eredete. A táblázatok és diagramok segítségével a két etnikum szokásai összehasonlíthatók, valamint közösségenként az időbeli változási tendenciák is nyomon követhetők.

BUZGÓ ANITA a 19. és 20. századi finn névállomány svéd eredetű családneveivel foglalkozik (161–171). Írását egy rövid történelmi áttekintéssel kezdi, melyből kiderül többek között, hogy a közel 700 éves svéd uralom hatása a mai napig kimutatható az 1917 óta önálló Finnország családnévállományában. A vizsgált névanyag bemutatásához a szerző HOFFMAN ISTVÁN helynevekre létrehozott lexikális-morfológiai elemzési modelljének N. FODOR JÁNOS-féle, családnevekre átdolgozott változatát vette alapul. Végezetül a svéd családnevek „elfinnesítésének” történetéről esik szó: a névváltoztatás a 20. századi Finnországban tömeges jelenség volt, melynek módszereit példákkal mutatja be a szerző.

A román–magyar nyelvi kapcsolatokról ír BENŐ ATTILA, aki a két nyelv érintkezését a családnevek felől közelíti meg, a románban fellelhető magyar eredetű családnevekre helyezve a hangsúlyt (172–182). Az átvétel szempontjából három kategóriába sorolja a családneveket. A hangtani adaptációval átvett családnevekre hasonló szabályszerűségek érvényesek, mint a köznevek esetében: az átvevő nyelv a saját fonémakészletéből helyettesíti az átadó nyelv ismeretlen fonémáját. A magyar eredetű jövevényszókból létrejött családnevek esetében az adott közszavaknak a magyarban nincs tulajdonnévi használatuk. A harmadik csoportot a magyar eredetű családnevekből továbbképzéssel keletkezett alakváltozatok alkotják. Ezek kapcsán a szerző ismerteti a tipikus román családnév-képzőket, példákön keresztül mutatva be az átvételi-képzési folyamatot, a leggyakoribb, *-u* szuffixum használatára részletesen is kitérve.

MISAD KATALIN a szlovákiai magyar nők névhasználati lehetőségeit vizsgálja (183–203). Felhívja a figyelmet arra, hogy kisebbségi helyzetben a nyelv jobban ki van téve a többségi nyelv hatásainak: a névhasználatot előíró jogszabályok és a többségi nyelvet beszélő nők névviselési szokásai együttesen határozzák meg a magyar nők által használt, illetve használható formákat. A jogszabályok ismertetése után a szerző összehasonlítja a magyarországi és a szlovákiai nők által viselhető házasságinév-típusokat. Ebből kiderül, hogy a magyar asszonyoknak több lehetőségük van kifejezni a férjhez való tartozást a névformában; a szlovák nők vagy a férjük családnevéhez kapcsolják saját utónevüket, vagy a szlovák *-ová* asszonynévképzőt használják. A kutatás második felében egy, a szlovákiai magyar nők körében végzett névhasználati felmérésről olvashatunk.

BAUKO JÁNOS a keresztnévadási rendszerváltás utáni Szlovákiában befolyásoló tényezőkkel foglalkozik (204–227). A szlovákiai keresztnévek anyakönyvezését érintő, 1989 utáni törvények ismertetését követően három évet vizsgálva (1995, 2000, 2013) mutatja be az első 20 legnépszerűbb fiú- és lánynev listájának és népszerűségének változását. Eredményeit korábbi, 1953-as és 1983-as adatokkal veti össze. Megállapítása szerint a 20. században használatos neveket egyre ritkábban kapják az újszülöttek: a 21. századi listára a fiúnevek közül csupán három, a lányneveknél viszont egy sem került fel. A legnépszerűbb 20 keresztnév között a magyarok körében elenyésző a magyar nyelvű névforma preferenciája; elmondható tehát, hogy a szlovák környezetbe való beolvadás a keresztnévadás tekintetében is jelentős.

A kötet végén N. CSÁSZI ILDIKÓ tanulmánya olvasható (228–251). A szerző geoinformatikai eszközökkel végzett szinkrón helynévvizsgálatot Vas megyében. Az ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoportjának és Műhelyének munkáját ismertetve részletesen kitér a VÉKÁS DOMOKOS és VARGHA FRUZSINA SÁRA által fejlesztett BihalBocs geolingvisztikai szoftver előnyeire a helynévkutatásban, majd az erre épülő BB Borostyán segítségével készített térképlapokon a Vas megyei helynevek vizsgálati lehetőségeit mutatja be. A program az ilyen, többnyelvű névvizsgálatban is megkönnyíti a kutatók munkáját, hiszen nagy mennyiségű többnyelvű adat tárolására és ezek előhívására is képes vizuális formában is.

A kötetet összegezve elmondható, hogy a kutatók a nyelvföldrajz és a névföldrajz témakörein belül változatos és innovatív témákkal, az interetnikus nyelvi problémák különböző eseteinek elemzésével és bemutatásával gazdagították a magyar és egyben a nemzetközi névkutatás ismereteit.

HARANGOZÓ RÉKA ANNA
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz

Szerkesztő: VÖRÖS FERENC. UMIZ – Imre Samu Nyelvi Intézet,
Unterwart/Alsóőr–Budapest, 2015. 322 lap

Az alább ismertetendő kötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat Határtalan névföldrajz alcímű, 6. rendezvényén elhangzott előadások írott változatát adja